



**Звіт КВУ за результатами
довгострокового спостереження
за підготовкою до чергових виборів
Президента України
(1-21 квітня 2019 р.)**

Комітет виборців України – неурядова громадська організація, яка займається моніторингом виборчих процесів в Україні. Її було засновано 20 лютого 1994 року як незалежну позапартійну організацію з всеукраїнським статусом. Ключовою ідеєю ініціаторів заснування ВГО КВУ було сприяння поглибленню демократичних перетворень у державі, у тому числі шляхом здійснення незалежного громадського моніторингу виборчих процесів та процесів референдуму, як на загальнодержавному, так і на місцевому рівні, а також громадського лобювання відповідних законодавчих змін. За період своєї діяльності ВГО КВУ на основі напрацьованої організацією методології (яка враховувала всі ключові стандарти спостереження за виборами) здійснив моніторинг всіх без винятку загальнонаціональних виборчих кампаній, а також більшості кампаній з місцевих виборів.

У день повторного голосування 21 квітня працювало 2089 офіційних спостерігачів КВУ.

Веб-сайт КВУ: <http://www.cvu.org.ua/>

Фейсбук КВУ: <https://www.facebook.com/cvu.ngo/>

Твітер КВУ: https://twitter.com/cvu_ngo

1. Діяльність ЦВК та ДРВ

КВУ в цілому позитивно оцінює діяльність ЦВК щодо підготовки та організації повторного голосування з чергових виборів Президента України.

7 квітня Центральна виборча комісія прийняла Постанову №759 «Про проведення повторного голосування з чергових виборів Президента України 31 березня 2019 року». Повторне голосування призначено на 21 квітня 2019 року. До виборчого бюлетеня для повторного голосування включено кандидатів В. Зеленського та П. Порошенка.

7 квітня Постановою № 760 ЦВК також затвердила текст та колір бюлетеня і затвердила Календарний план основних організаційних заходів з підготовки та проведення повторного голосування 21 квітня 2019 року.

Офіційні спостерігачі від кандидатів на пост Президента України, а також від громадських організацій продовжили здійснювати свої повноваження без нової реєстрації і під час повторного голосування. Такий механізм було встановлено Постановою ЦВК №54 від 11 січня 2019 року (Постанова «Про Роз'яснення щодо статусу та порядку реєстрації уповноважених представників кандидатів на пост Президента України в Центральній виборчій комісії з правом дорадчого голосу, довірених осіб кандидатів на пост Президента України та офіційних спостерігачів під час організації підготовки та проведення повторного голосування з виборів Президента України»).

КВУ відзначає, що, як і очікувалося, у ході другого туру виборів в органів ведення реєстру виборців виникли труднощі із реалізацією процедури тимчасової зміни місця голосування без зміни виборчої адреси. КВУ публічно закликав виборців не зволікати зі зміною місця голосування, оскільки змінити місце голосування можна було лише до 15 квітня. Тим, хто змінював місце голосування в першому турі, процедуру потрібно було пройти повторно. В результаті за даними ЦВК із 7 по 15 квітня (останній день зміни місця голосування) місце голосування у другому турі змінили 325 604 українця. Процес зміни місця голосування супроводжувався значними чергами з огляду на малу кількість часу для проходження такої процедури. При цьому органи ведення реєстру виборців не завжди могли налагодити ефективну роботу із прийому документів громадян. Іноді мали місце випадки, коли працівники органів ведення реєстру виборців вимагали у громадян документи, які не передбачені чинним законодавством (наприклад, копії довідок із місцем реєстрації для громадян із ID паспортами).

2. Утворення ОВК, ДВК

Для проведення повторного голосування мало бути сформовано новий склад окружних та дільничних виборчих комісій як це передбачено ч. 5 ст. 85 Закону «Про вибори Президента України». Так, для проведення повторного голосування з виборів Президента України Центральна виборча комісія не пізніше як за десять днів до дня повторного голосування за поданням кандидатів на пост Президента України, які включені до виборчого бюлетеня для повторного голосування, формує новий склад окружних виборчих комісій у кількості чотирнадцяти осіб - по сім осіб від кожного кандидата, включеного до виборчого бюлетеня для повторного голосування.

ЦВК з урахуванням вимог чинного законодавства своєчасно сформувала склад всіх 199 окружних виборчих комісій. Відповідне рішення затверджено Постановою №773 від 10 квітня «Про склад окружних виборчих комісій з виборів Президента України для організації підготовки та проведення повторного голосування 21 квітня 2019 року з чергових виборів Президента України 31 березня 2019 року».

П. Порошенко подав максимальну кількість кандидатур (по 7 осіб) до складу всіх 199 ОВК – 1 393 особи. В. Зеленський подав до складу ОВК 1378 осіб.

У новому складі ОВК переважно продовжили працювати ті особи, які працювати і під час так званого першого туру виборів 31 березня. За підрахунками КВУ 51%¹ членів ОВК також працювали під час 31 березня.

Значна кількість осіб, які під час першого туру виборів, працювали в комісіях від кандидатів Ю. Литвиненко, В. Журавльова, В. Петрова, С. Капліна, Ю. Тимошенка під час другого туру працювали від П. Порошенка. Натомість, до В. Зеленського частково перейшли працювати члени комісій від М. Габера, О. Ляшка, О. Шевченка, С. Тарути та Ю. Тимошенка.

Окружні виборчі комісії вчасно провели свої перші засідання та виконували повноваження у визначений законом спосіб. Спостерігачі КВУ повідомляли лише про поодинокі факти відмов членів комісій від виконання своїх повноважень та невелику кількість заміन в їх складі, що позитивно сприяло організації виборчого процесу.

У ході виборчого процесу виникли проблеми під час утворення дільничних виборчих комісій. Формуванням їх складу відповідно до чинного законодавства займаються ОВК. Згідно із ч. 8 ст. 85 Закону окружна виборча комісія не пізніше як за п'ять днів до дня повторного голосування за поданням кандидатів на пост

¹ дані без врахування заміни членів виборчих комісій. Із замінами цифра є більшою

Президента України, які включені до виборчого бюлетеня для повторного голосування, формує новий склад дільничної виборчої комісії у кількості:

- 1) для великих дільниць - 16 осіб (по вісім осіб від кожного кандидата на пост Президента України, включеного до виборчого бюлетеня для повторного голосування);
- 2) для середніх дільниць - 14 осіб;
- 3) для малих дільниць - 12 осіб.

Проблеми виникли через те, що кандидати не подали достатньої кількості кандидатур до складу ДВК. Відповідно склад ДВК довелося доукомплектувати окружним виборчим комісіям відповідно до ч. 12 ст. 85 Закону (доукомплектування відбувається за поданням голови ОВК на підставі пропозицій членів ОВК). ЦВК також закликала громадян долучитися до формування складу дільничних виборчих комісій, вказавши, що не вистачає осіб для роботи в Дніпропетровській, Закарпатській, Кіровоградській, Луганській, Сумській, Харківській, Херсонській, Чернігівській областях та м. Києві.

В результаті за поданням голів ОВК було призначено майже 60 тис. осіб (доукомплектування відбулося, в тому числі, за рахунок осіб, які працювали під час першого туру виборів). За даними ЦВК В. Зеленський вніс подання щодо 195 тис. осіб, П. Порошенко – 147 тис.

Розподіл керівних посад відбувся у відповідності до вимог законодавства.

КВУ позитивно відзначає діяльність ЦВК та ОВК щодо доукомплектування складу дільничних виборчих комісій відповідно до вимог чинного законодавства. На думку КВУ проблеми, пов'язані з формування складу дільничних комісій, виникають у зв'язку із недостатнім рівнем оплати праці членів комісій. Члени комісій несуть значну відповідальність за свою роботу, а також працюють у досить складних умовах, однак не отримують гідної винагороди за свою працю.

3. Ведення агітації

Відповідно до ч. 3 ст. 57 Закону «Про вибори Президента України» агітація перед повторним голосуванням розпочинається з дня, наступного після призначення повторного голосування, і закінчується о 24 годині останньої п'ятниці перед днем повторного голосування.

За оцінкою КВУ агітаційна кампанія напередодні другого туру виборів носила переважно всеукраїнський характер і майже не включала в себе регіональний компонент.

У порівнянні з першим туром виборів зменшилося використання таких форм агітації як встановлення агітаційних наметів, проведення мітингів, демонстрацій, пікетів, проведення зборів громадян, проведення концертів.

Основними формами агітації під час повторного голосування були розміщення друкованих агітаційних матеріалів чи політичної реклами на носіях зовнішньої реклами та оприлюднення в друкованих та аудіовізуальних (електронних) засобах масової інформації політичної реклами, виступів, інтерв'ю, нарисів, відеофільмів, аудіо- та відеокліпів, інших публікацій та повідомлень.

У ході кампанії кандидати оновили більшість агітаційних матеріалів, при цьому зберігши їх стилістику. Серед основних гасел кандидатів, розміщених на зовнішніх площинах: В. Зеленський («Кінець епохи жадібності», «Кінець епохи бідності»), П. Порошенко («21 квітня. Вирішальний вибір»). Значний суспільний резонанс викликали білборди П. Порошенка, на яких він зображується на противагу Президенту Російської Федерації В. Путіну. Після критики в соціальних мережах та ЗМІ ці білборди переважно було замінено (без зображення В. Путіна).

Однією з форм агітації, яка майже не використовувалася під час першого туру виборів, однак мала місце в другому турі виборів стало проведення публічних дебатів. Відповідно ч. 1 ст. 58 проведення публічних дебатів є однією з форм агітації і має фінансуватися із виборчих фондів кандидатів. 19 квітня було проведено публічні дебати між В. Зеленський та П. Порошенком на стадіоні НСК «Олімпійський» в м. Києві.

Також, як і вимагає Закон, 19 квітня відбулися теледебати за рахунок коштів Державного бюджету України. Їх проведення є обов'язковим у разі призначення ЦВК повторного голосування. Теледебати за рахунок коштів Державного бюджету України проводяться в останню п'ятницю перед днем повторного голосування між 19 та 22 годинами в прямому ефірі, тривалістю не менше 60 хвилин. Деталі проведення теледебатів визначено Постановою ЦВК № 472 від 5 травня 2014 року. Напередодні дня голосування ЦВК змінила час початку теледебатів – із 20:00 на 21:00. Це було зроблено з метою надання кандидатам достатньої кількості часу для проведення дебатів і на НСК «Олімпійський» і, після цього, проведення теледебатів в розумінні Закону «Про вибори Президента України». Участь у теледебатах взяв П. Порошенко, В. Зеленський не з'явився. Закон не розглядає відмову від участі в теледебатах як порушення виборчого законодавства і не передбачає відповідальності щодо таких дій кандидата.

Основним порушенням у ході повторного голосування стало поширення матеріалів без вихідних даних із ознаками чорного PR. Такі матеріали поширювалися щодо обох кандидатів, однак в дещо більшій кількості – проти В. Зеленського. Зокрема, у м. Житомирі невідомі розповсюджували листівки (шляхом розклеювання на будинках) із зображенням В. Зеленського і написом: «Не гоняй наркомана в подъезде, может это твой будущий президент». 16 квітня спостерігачі КВУ зафіксували розповсюдження у м. Сватове Луганської області підручної газети з ознаками чорного PR проти В. Зеленського, спостерігачі звернулися до поліції. 2 квітня в газеті «Вечірня Одеса» надруковано статтю «Нове обличчя» старого олігарха. «Жарт» Коломойського, який може стати трагедією для України».

Напередодні другого туру без вихідних даних поширювалися матеріали із написом «Кінець» та зображенням П. Порошенка. Також на зовнішніх площинах поширювалися матеріали, виконані в стилістиці кампанії В. Зеленського із написом: «Зустрінемо весну без пороху».

Найчастіше матеріали із ознаками чорного PR поширювалися на стовбах електроопор, зупинках громадського транспорту, житлових будинках. Ці матеріали варто розглядати як передвиборну агітацію, а відповідно до ч. 3 ст. 59 Закон друковані матеріали передвиборної агітації повинні містити відомості про установу, що здійснила друк, або вказівку, що друк здійснено з використанням обладнання відповідно кандидата на пост Президента України або партії, яка висунула кандидата на пост Президента України, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск, та замовника відповідних матеріалів. Відсутність такої інформації є порушенням виборчого законодавства.

Відповідальність за поширення матеріалів передвиборної агітації без вихідних даних також несуть громадяни, які залучені до їх поширення. Відповідно до статті 212 (13) Кодексу України про адміністративні правопорушення розповсюдження (рознесення, вивішування, роздавання) під час виборчого процесу друкованих матеріалів передвиборної агітації, які не містять відомостей про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск, або у яких така інформація означена неправильно чи неповно, а так само організація такого розповсюдження – тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від трьох до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від двадцяти до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Крім того згідно з ч. 5 ст. 64 Закону «Про вибори Президента України» забороняється розповсюдження завідомо неправдивих відомостей про кандидата на пост Президента України.



Однією з проблем виборчої кампанії стало порушення принципу рівності кандидатів на пост Президента України в частині доступу до ЗМІ. Так, Національна рада з питань телебачення і радіомовлення заявила про виявлені порушення виборчого законодавства зі сторони телеканалу 1+1. Зокрема, протягом 27-29 березня Нацрада зафіксувала в ефірі телеканалу трансляцію серіалу «Слуга народу-3», в якому містилися висловлювання головного героя Голобородька, які дублювали тези передвиборчої програми В. Зеленського, а тому мали ознаки передвиборчої агітації. Також Нацрада заявила про порушення з боку телеканалів «5 канал» та «Прямий» щодо завищено непропорційного висвітлення в ефірі діяльності П. Порошенка.

Упродовж квітня спостерігачів КВУ було повідомлено про низку випадків в регіонах України, пов'язаних із виплатою грошових коштів для осіб, які працювали агітаторами кандидатів, членами комісій, спостерігачами від кандидатів під час першого туру виборів. Такі випадки мали місце в Чернігівській та Дніпропетровській областях. Відповідні дії мають ознаки підкупу виборців.

Спроби використання адміністративного ресурсу зменшилися у порівнянні із першим туром виборів і носили поодинокий та несистемний характер. Як правило до агітації були залучені державні службовці, які висловлювали публічну підтримку одному з кандидатів. Інформація агітаційного характеру також часто розміщувалася на офіційних веб-сайтах державних адміністрацій. Зокрема, на сторінці виконуючого обов'язки голови Луганської обласної військово-цивільної адміністрації в мережі facebook було розміщено анонс виступу П. Порошенка на телебаченні, а голова Сватівської РДА 10 квітня під час батьківських зборів у школі №1 Сватового безпосередньо агітував голосувати за П. Порошенка.

4. Фінансування кампанії

Щодо офіційних витрат кандидатів, то обидва кандидати вчасно, як цього і вимагає Закон (не пізніше 15 квітня) подали до ЦВК та НАЗК проміжні фінансові звіти про надходження та використання коштів виборчих фондів. У них відображено витрати за період із 7 по 13 квітня.

За цей час В. Зеленський витратив 50,4 млн. грн. Із них на використання ЗМІ витрачено 44,6 млн. грн. До виборчого фонду В. Зеленського надійшло 44,5 млн. грн. (всі кошти перерахувала партія «Слуга Народу»). Ще частина коштів залишилася на поточному рахунку кандидата після першого туру виборів.

П. Порошенко витратив 96,9 млн. грн. Із них 60,9 млн. витрачено на використання ЗМІ, 21,6 млн. – на інші послуги, пов’язані з проведенням передвиборної агітації та 13,6 млн. – на виготовлення матеріалів агітації. Зокрема, 9 квітня 10 млн. грн. було перераховано ТОВ «Телерадіокомпанія «Україна», 5,3 млн. грн. – ТОВ «Телекомпанія «Студія 1+1», 5,1 млн. – ТОВ «Телеканал СТБ», 5 млн. – «Телеканал «ІНТЕР». Кошти перераховано в якості оплати за ефірний час. Загалом до виборчого фонду В. Порошенка було внесено кошти в розмірі 99,9 млн. грн. (уся сума – це власні кошти кандидата).

КВУ відзначає, що під час фінансування кампанії залишається значний відсоток тіньових коштів на виборах. Так, наявність матеріалів без вихідних даних підіймає питань щодо походження коштів, необхідних для друку та поширення такої продукції. Витрати, пов’язані із такими матеріалами, не відображені в офіційних фінансових звітах кандидатів на пост Президента України. Однак, враховуючи орієнтовану кількість таких матеріалів, мова йде про значні суми коштів, які не потрапляють в офіційні витрати.

Також у звітах традиційно не відображено витрати, пов’язані із оплатою праці виборчого штабу, агітаторів, членів комісій, спостерігачів. Офіційно виборче законодавство забороняє кандидатам здійснювати такі виплати, тому не можливо відслідкувати скільки саме коштів витрачається на оплату праці. Дозволяється фінансувати лише супутні витрати, пов’язані з роботою агітаторів (транспорт, харчування тощо). При цьому традиційно кандидати витрачають кошти на заробітну плату для працівників виборчого штабу, агітаторам, членам комісій та спостерігачів. Після першого туру члени комісій від різних кандидатів скаржилися КВУ на те, що отримали не всі кошти, які їм обіцяли представників кандидатів. Також є відповідні журналістські розслідування, які вказують, що кандидати здійснюють виплати за роботу членів комісій.

На разі неможливо перевірити джерела походження коштів, які до виборчих фондів кандидати перерахували політичні партії, які висунули кандидатів, або ж

самі кандидати. Як вже зазначалося, політична партія «Слуга Народу» напередодні другого туру виборів перерахувала у виборчий фонд В. Зеленського 44,5 млн. грн. При цьому на разі неможливо встановити, звідки ці кошти отримала сама політична партія. Адже ці кошти будуть відображені пізніше, після закінчення дня виборів, у фінансові звіті політичної партії «Слуга Народу» за I квартал 2019 року. Такий звіт партія має оприлюднити лише в травні 2019 року.

ДЕНЬ ГОЛОСУВАННЯ. ВИСНОВКИ КВУ

1. За оцінкою КВУ день голосування загалом було проведено у відповідності до стандартів чесних та вільних виборів. У порівнянні із першим туром виборів кількість порушень дещо зменшилася.
2. Офіційні спостерігачі КВУ зафіксували низку порушень виборчого законодавства в день голосування, однак ці порушення не носили системного характеру та не були такими, що могли суттєво вплинути на результати волевиявлення громадян.
3. Серед зафіксованих проблем: проведення агітації в день голосування, видача бюлетенів без належних документів, що посвідчують особу, розголошення таємниці голосування, помилки в роботі виборчих комісій. У порівнянні із першим туром виборів кількість випадків щодо розголошення таємниці голосування зменшилася. В окремих випадках КВУ зафіксував використання таких недоброчесних технологій як підвезення громадян до дільниць та спроби винесення бюлетенів за межі дільниць. Ці факти носили поодинокий характер.
4. У переддень та день голосування спостерігачі КВУ зафіксували наявність значної кількості матеріалів, що мають ознаки агітаційних. Такі матеріали активно розповсюджувалися в соціальних мережах. Зокрема, в день голосування користувачі мережі Instagram могли спостерігати таргетовану рекламу від сторінки «Команда Зеленського» із написом «Залишилося Х часу щоб змінити хід історії». Окрім цього спостерігачі КВУ з усіх регіонів України повідомляли про наявність зовнішньої реклами (білборди, сітілайти) із ознаками агітаційних матеріалів П. Порошенка та В. Зеленського. КВУ вказує на збільшення кількості незаконної агітації в день тиші та день голосування у порівнянні з першим туром виборів.
5. Особливістю дня голосування стало активне поширення в соціальних мережах маніпулятивної інформації щодо правил заповнення бюлетенів. Зокрема, вказувалося, що при заповненні бюлетеня потрібно не лише проголосувати за одного з кандидатів, але й одночасно викреслити прізвище іншого чи поставити інші позначки навпроти його прізвища. КВУ наголошує, що подібні дії могли призвести до визнання бюлетенів недійсними.
6. Частина проблем були пов'язані із низьким рівнем підготовки членів виборчих комісій. Зокрема, в деяких комісіях зафіксовано спроби видачі громадянам бюлетенів на основі неналежних документів (пенсійних посвідчень, водійських прав, закордонних паспортів). Ця проблема переважно мала місце в сільських районах. Також, як і під час першого туру виборів, мали місце факти щодо некоректного трактування членами комісій норм чинного законодавства в питанні використання ІД карток для посвідчення особи виборця.
7. За оцінкою КВУ в порівнянні з першим туром на виборчих дільницях значно зменшилася кількість спостерігачів. Зокрема, така ситуація мала

місце в Миколаївській, Черкаській, Луганській, Житомирській, Запорізькій, Вінницькій, Хмельницькій, Сумській областях. При цьому офіційна кількість зареєстрованих спостерігачів перед другим туром дещо збільшилася. Так, від громадських організацій було зареєстровано 83 230 спостерігачів, від кандидатів на пост Президента – 6 236. Однак на дільницях реально працювало значно менше осіб. Варто враховувати, що громадським організаціям та кандидатам на пост Президента не було потрібно повторно реєструвати спостерігачів для голосування 21 квітня.

8. КВУ в цілому позитивно оцінює діяльність Центральної виборчої комісії та правоохоронних органів щодо недопущення порушень в день голосування. У день голосування ЦВК здійснювала свою діяльність з дотриманням положень виборчого законодавства. Правоохоронні органи належним чином забезпечували правопорядок на виборчих дільницях і реагували на порушення виборчого законодавства.

Проблеми в роботі комісій

Через неналежну роботу членів комісій окремі дільниці відкрилися із запізненням. Зокрема, на дільниці №51557 у Вінниці голосування розпочалося лише 08:35 через відсутність голови ДВК з печаткою від сейфу. Упродовж цього часу 15 виборців чекали під закритими дверима. У Херсоні із запізненням було відкрито дільницю №763. Виборці вже отримували бюлетені, в той час як члени комісії лише вкидали в скриньки контрольні листи.

У низці регіонів зафіксовано спроби видачі бюлетенів для осіб, які не мають із документів, що належним чином посвідчують особу. Так, у Чернівецькій області в селі Подвірне (округ №203, дільниця №259) виявлені непоодинокі випадки, коли виборцям видають бюлетені без паспортів. Після зауваження з боку офіційних спостерігачів КВУ така процедура була припинена. Однак члени комісій вказали, що у них в селі так голосують завжди. На дільниці № 254 в селі Мамалига, а також на дільниці №249 в селі Костичани зафіксовано спробу видачі бюлетеня на підставі пенсійного посвідчення. На Запоріжжі (дільниця №231076) виборець вимагав видати йому бюлетень на основі закордонного паспорта. Йому відмовили, стався конфлікт. Втрутилася поліція, надавши виборцю роз'яснення щодо його прав.

Також мали місце проблеми, пов'язані із опломбуванням скриньок для голосування. Зокрема, в Рівному на дільниці №560907 одна зі скриньок була опломбована неправильно (з одного боку пломба не була протягнена через кришку). Голова комісії після зауваження спостерігача, скликала всіх членів комісії, і за їх підписами, наклеїли паперову пломбу.

Окремі комісії перешкоджали роботі спостерігачів та представників ЗМІ. Так, у Миколаївській області (округ №129, дільниця №480913) члени комісії неправомірно вимагали від представників ЗМІ наявність зареєстрованого місця проживання для реєстрації їх у відповідному журналі. На дільниці №480836 (округ №128) на вході було розміщено оголошення з вимогою членів комісії до громадян з ID картою мати із собою додаток з місцем проживання. КВУ наголошує, що такі вимоги є незаконними. На іншому окрузі в Миколаєві (округ №127, дільниця №480757) секретар комісії перешкоджав законній діяльності кореспонденту газети КВУ «Точка Зору», внаслідок чого було викликано поліцію.

Деякі комісії розпочали заповнювати протоколи про підрахунок голосів, не чекаючи завершення голосування. Так, в Херсоні (округ №182, дільниця №650742) керівники комісії вже о 14.00 розпочали оформляти протокол про підрахунок голосів.

Незаконна агітація

КВУ зафіксував в день голосування поширення матеріалів, що мають ознаки агітаційних у соціальних мережах та на носіях зовнішньої реклами. Так, користувачі мережі Instagram могли спостерігати таргетовану рекламу від

сторінки «Команда Зеленського» із написом «Залишилося X часу щоб змінити хід історії». Окрім цього спостерігачі КВУ з усіх регіонів України повідомляли про наявність зовнішньої реклами (білборди, сітілайти) із ознаками агітаційних матеріалів кандидатів. Такі матеріали не містили прямих закликів голосувати за чи проти, однак були виконані у стилістиці кампанії П. Порошенка та В. Зеленського.

Крім того в соціальних мережах масово поширювалася маніпулятивна інформація щодо заповнення виборчих бюлетенів. Вказувалося, що потрібно не лише проголосувати за одного з кандидатів, але й одночасно викреслити прізвище іншого чи поставити інші позначки навпроти його прізвища. Один з таких дописів у соціальній мережі facebook отримав понад 35 тис. поширень. За оцінкою КВУ подібні дії могли призвести до визнання бюлетенів недійсними. Відповідно до п. 5,6,8 ч. 26 ст. 78 Закону «Про вибори Президента України» бюлетені визнаються недійсними, якщо в них зроблено більш як одну позначку проти прізвищ кандидатів; якщо не поставлено жодної позначки; якщо неможливо з інших причин встановити зміст волевиявлення виборця.

Також кандидат В. Зеленський публічно продемонстрував заповнений бюлетень, чим порушив вимоги законодавства щодо дотримання таємниці голосування. За відповідним фактом представники поліції склали адміністративний протокол, трактуючи дії В. Зеленського як проведення агітації поза строками, визначеними законодавством. Спостерігачі КВУ також повідомили про випадки фотографування бюлетенів в місті Дніпро (дільниця №121311) одним із виборців, який зробив фото і оприлюднив його в соціальній мережі.

Проблеми зі списками виборців

Як і під час першого туру виборів спостерігачі КВУ повідомляли про проблеми зі списками виборців. Так, у Черкаській області (округ №194, дільниця № 711047) громадяни не знайшли себе у списках виборців, після чого викликали поліцію. Після приїзду представників правоохоронних органів і повторної перевірки члени ДВК все ж знайшли виборців у списку і надали їм можливість проголосувати. У Рівному невключення громадян до списків виборців мало місце в ДВК №№ 560951, 560908, 560964, 560957, 560950 (ТВО152), 560981 (ТВО 153). У Рівному на дільницю №560934 прийшов виборець, який не зміг проголосувати через відсутність даних про себе в списку виборців. При цьому три тижні тому, під час першого туру виборів, він отримав запрошення на перший тур виборів і в списку був.

В окремих випадках спостерігачі КВУ повідомили про незаконне включення громадян до списку виборців. Так, у Миколаєві (округ №127, дільниця №480762) члени комісії включали громадян у список виборців прямо в день голосування,

що заборонено чинним законодавство. Свої дії члени комісії пояснили тим, що їм дозволили робити такі дії в ОВК.

Були випадки звернень до представників КВУ із скаргами щодо наявності в списках виборців так званих «мертвих душ».

Інші порушення в день виборів

Спостерігачі КВУ повідомили про низку спроб винесення бюлетенів за межі дільниці. Так, у Миколаєві (округ №127, дільниця 480764) виборець намагався винести чистий бюлетень з приміщення для голосування. Громадянина затримали спостерігач КВУ та член комісії, після чого виборець розірвав бюлетень. На місце події було викликано поліцію.

В Івано-Франківську (дільниця №260903) затримали виборця, який намагався винести бюлетень. Спроба винести бюлетень також мала місце на Запоріжжі (округ №75, дільниця №230894).

У місті Запоріжжя спостерігачі КВУ повідомили про підвезення громадян до виборчих дільниць. За інформацією спостерігачів підвезення здійснювали автомобілі зі стрічками зеленого кольору.